

gyon és a kevésbé régmúltat, a közelmúltat és a jelent, örvendezni és megdöbbenni, elgondolkozni azon, nyelvész „nagyhatalom” vagyunk-e még, mint talán valamikor – és így tovább. Erre itt sem mód, sem szükség nincsen. Maga az a tény, hogy ilyesmire lehetőséget ad, mutatja: Bolla Kálmán és csapata hatalmas munkájának mind használati, mind erkölcsi értéke igen nagy. Jó szívvel kínálom mindazoknak, akik az alkalmanként elcsúszott egy-egy kis zöld füzet alapján már várták, illetve reménykedtek benne, hogy ezek valamikor majd összegyűjtve is rendelkezésre fognak állni; de főleg mindazoknak, akik – esetleg önhibájukon kívül – nem is tudtak erről a több mint negyed évszázada folyó archíváló munkáról, mely az idő múlásával szembeszállva nem hagyja, hogy a nyelvészek csak bibliográfiai tételekként maradjanak a szakmai utókorra. Bolla Kálmán előszavát ismét idézve: „Isten tartsa meg ezt a szokását” a későbbi jeleneknek is, hogy továbbra is sok érték átmentődjön a múltból a jövőbe!

Terts István

Huszár Ágnes (szerk.)
A családi nyaggyatástól a munkahelyi nyelvhasználatig
 Szociolingvisztikai tanulmányok magyar nyelven
 Tinta Könyvkiadó: Budapest. 2006, 162 p.

Különleges tanulmánykötetet vehetünk a kezünkbe, hiszen hat különböző nyelven született szociolingvisztikai cikkek tematikailag is szép választékot kínáló gyűjteményét olvashatjuk. A szerkesztő, ahogy az *Előszó*ban leírja, kulturális tőkét kovácsol a doktorandusok érdeklődéséből, fordítói tevékenységéből, csiszoló nyelvészeti ismereteiből. Dícséret érte.

Az egyes tanulmányok címei alapján született meg a kötet főcíme, amely – egyes öt-

lettel – széles közönséget szólít meg, mivel családja, munkahelye a legtöbb embernek van, így érintettségük előre feltételezhető. Erről tanúskodnak az *Előszó* utolsó sorai, amelyben a szerkesztő nyíltan fordul a társadalom és nyelvhasználat iránt érdeklődő nem szakmabeliekhez is. A tanulmányok sorba rendezését is tudatosan ez a szándék vezérelte.

A kötet első írása Diana Boxer *Nyaggyatás: A családi konfliktus színtere* című tanulmánya (pp. 13–25), amelyben a nyaggyatást mint beszédeseményt vizsgálja a szerző. Arra keresi a választ, milyen tényezők játszanak szerepet ennek a frusztráló beszédaktusnak az alkalmazásában. Diana Boxer hetven családi környezetben rögzített beszélgetésrészletet vizsgál meg etnográfiai módszerekkel, s feltárja a nyaggyatás státusz, hatalom, társadalmi nem és tekintély általi meghatározottságát. Kiderül, hogy ennek a beszédtevékenységnek a leggyakoribb témája a házi vagy iskolai munka. A nyaggyató három lépésen (kérés, emlékeztetés, nyaggyatás) keresztül igyekszik valamelyik családtagját rábírní egy feladat végrehajtására. Olvashatunk a nyaggyató nő és ellenálló férfi vagy gyermek sztereotípiájáról, a nyaggyatás és a hatalmi pozíció viszonyáról.

L. Ripley Smith *A kommunikatív kompetencia társadalmi szerkezete: a szociális háló módszerének alkalmazása egy szociolingvisztikai problémára* című tanulmánya (pp. 26–49) alapos szakirodalmi áttekintést ad a kommunikatív kompetencia és a szociális háló összefüggéseit vizsgáló írásokról. Smith célja a befogadó kultúrának a kommunikatív kompetenciát befolyásoló intézkedései és a szociális hálók közötti kapcsolat feltárása. Kutatásához az eseteírás módszerét választja. A vizsgálat hasonló foglalkozási ágban dolgozó, eltérő nyelvi és kulturális háttérű, Délkelet-Ázsiába betelepülő amerikai interjúalanyok adatait elemzi. Az eseteírások azt mutatják, hogy a magas sűrűségű hálózatok elősegíthetik a pozitív szocializációt egy új kulturális közegben, a második nyelv elsajátítása szempontjából viszont nem kívánato-

sak, sőt fojtogatóak is lehetnek. Az írás érdekessége, hogy a hálók szerkezetének, összetevőinek, valamint a függőségi viszonyoknak a részletes bemutatása után a nyelvi kompetenciát független tesztekkel mérő vizsgálati eredményekről olvashatunk. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a lazán integrált szociális hálóban az egyén erősebb motivációt érez második nyelvbéli jártasságának fejlesztésére.

Josiane Boutet *A nyelv a munka világában: helyzetkép és jövőkép* című írása (pp. 50–65) egy aktuális problémát mutat be a szociolingvisztikai kutatás módszerével. A történelmi kitekintésű tanulmány bemutatja a beszéd és a munka kapcsolatában bekövetkező változásokat a „taylorizmus”-tól napjainkig. A szerző stílusának köszönhetően az olvasó világos, logikusan felépített, gondolatébresztő szöveget tarthat a kezében. Megfigyelhető, hogyan módosul a nagyüzemi munkaszervezés által tiltott beszélgetés (a 70-es évektől) a szolgáltató szektorban az alkalmazottaktól elvárt magas szintű kommunikációs készségig (a 90-es évek végéig). Ma a nyelvi úton történő konfliktuskezelés, a tanácskozás és érvelés számos szakmában a siker feltétele. Így nemcsak a szakképzések, de a közoktatás is nagyobb hangsúlyt fektet az írás-olvasáson túl a kommunikatív kompetencia fejlesztésére. Figyelemre méltó Boutet értékelése a munkahelyi nyelvhasználatok átalakulásával kapcsolatban, hiszen a verbalitás elismerésére és gazdagodására irányuló fejlődés mellett egy „modern taylorizmust” vél felfedezni a különböző munkaügyi szervezetek határozott szabályozási szándékában. Ez a nyelvi tevékenység új racionalizálási formájának megalkotását jelenti.

Iris Bogaers *A társadalmi nem a felvételi beszélgetésekben* című tanulmánya (pp. 66–72) a férfi dominancia kapu-óri helyzetben való érvényesülésére hívja fel az olvasó figyelmét. „Kapu-óri pozíció”-nak azt a szituációt hívják, amelyben egy kis csoport dönt egy nagyobb csoport társadalmi mobilitásáról. A szerző interakcionális elemzéssel mutatja be egy férfi és egy női felvételizőnek férfi

felvételizetőkkel folytatott bemutatkozó párbeszédét. Az írás ízelítőt nyújt a gender-nyelvészeti megközelítésből. A vizsgálatból kitűnik, hogy míg a saját jövőképét illetően bizonytalan férfi jelöltet verbális és „paraverbális” síkon is támogatják a férfi felvételizetők, addig a határozottabb női jelöltet gyakrabban hozzák kérdezz-felelek helyzetbe, valamint nem támogató módon vágnak a szavába. A hátrányos megkülönböztetést elszennvedő női jelölt számára így a felvételi beszélgetés nem tekinthető nemileg semleges intézményi eseménynek, és a szerző megítélése szerint szociolingvisztikai szempontból sem az.

Nina G. Kheimets és Alek D. Epstein *Államnyelvek összeütközése* című írása (pp. 73–87) az Izraelbe letelepedett szovjet zsidók nyelvi és identitásbeli átalakulását vizsgálja. Az új haza nyelvét, a hébert hamar megtanulják a letelepedők, mégis az oroszot kívánják megtartani nyelvi identitástudatuk jeléül. Különösen igaz ez az értelmiségiekre. A szerzőpáros arra keresi a választ (részint a szovjet zsidóellenes politikában), hogy vajon miért alakult így a helyzet. A szovjet éra héber- és jiddis-ellenes nyelvpolitikájának sikeresége számos iskola bezárását vonta maga után, a zsidó nyelvű kiadványok illegális úton láttak napvilágot. A zsidó értelmiség számára az orosz nyelven történő publikáció jelentette a kiutat, így számukra a jiddis és az orosz nyelv kulturális összefonódása természetessé vált. Az Izraelben élő volt szovjet értelmiség saját kulturális-nyelvi identitását igyekszik megtartani az orosz nyelvtudás ápolásával, miközben a héber nyelvhez és kultúrához is élő kapcsolatot épített ki.

Fernande Krier *Diskurzusszervezés a német parlament vitáiban* című tanulmánya (pp. 88–113) egy Magyarországon még kevésbé ismert területre kalauzolja az olvasót. Részletes empirikus elemzés alapján mutatja be a politikai diskurzus-szervezés retorikai eszközeit. Szöveg-nyelvészeti szempontból vizsgálja a tájékoztató és érvelő közléseket. A meglehetősen összetett kognitív folyamatot logikusan felépített szövegen keresztül köz-

vetíti, a téma meghatározásától a probléma-felvetésen át az érvelések és ellenérvek cáfolataig.

Olga P. Jermakova *Szemantikai folyamatok a lexikában* című tanulmánya (pp. 114–38) az orosz újságírás és politikai nyelvhasználat változásait vizsgálja. A Szovjetunió idején meghatározó politikai sajtónyelv a peresztrojka során szükségszerűen átalakult. Az egypártrendszer megszűnésével a *párt* szó például elvesztette kommunista jelentéskomponensét, csakúgy, mint az írás számos példája. A 90-es évek sajtónyelvének tanulmányozása alapján az olvasó ízelítőt kap azokból a lexikai, szemantikai változásokból, amelyek a politikai és gazdasági élet hatására teret kaptak a sajtó nyelvhasználatában. Az írás megmutatja a sajtóban nyomon követhető bizonytalanságokat a politikai, gazdasági helyzet értékelésével kapcsolatban, s a (kognitív) metafora eluralkodását az újságírás nyelvhasználatában.

Estibaliz Amorrortu *Kétnyelvűség Baszkföldön* című írása (pp. 139–51) négy évtized sikeres nyelvpolitikai törekvéseinek eredményeiről ad számot. A 60-as évekhez képest a többnyire kisebbségi státusú, Dél-Franciaországban és Észak-Spanyolországban beszélt baszk nyelv a 90-es évekre komoly társadalmi elfogadottságra tett szert. A történelmi áttekintés tájékoztatja az olvasót a nyelv korábbi megítéléséről s a nyelvvészítés valós veszélyéről. A tanulmány további fejezetei a tudatos nyelvtervezésről, a baszk közigazgatási szerepéről, a kétnyelvűség (a baszk nyelvnek a közoktatásba való bevonása által létrejött) presztízsének eléréséről szólnak.

A kötet utolsó tanulmánya, Guido Barbina *Az olasz területi nyelvváltozatok és a nyelvmegőrzés problémája* (pp. 152–62) meglehetősen összetett képet tár az olvasó elé: Olaszország későn meginduló nyelvi egységesítő törekvései nem akadályozták meg néhány italo-román nyelvváltozat fennmaradását, ezek azonban rendkívül változatos nyelvi helyzetet teremtettek. A szárd, friuli, ladin nyelvközösségek mellett albán, horvát, német

és más nyelvű etnikai és kulturális kisebbségek küzdenek létükért. Egyetlen olyan egységes nyelvmegőrzési tervet nem lehet létrehozni, amely egyaránt vonatkoztatható volna minden közösségre, így az egységes törvényhozást siettető törekvések nem tudják megoldani a problémát. Barbina írása a nyelvpolitika iránt érdeklődők számára tanulságos olvasmány.

Ajánlom a kötetet a szociolingvisztika iránt érdeklődők, de mindenekelőtt doktorandusz társaim figyelmébe.

Eklics Kata

Kees de Bot – Sinfree Makoni
**Language and Aging
in Multilingual Contexts**
[A nyelv és az öregedés
többnyelvű szöveg-
összefüggésben]

Multilingual Matters Ltd: Clevedon,
England, etc., 2005. 162 p.

A könyv szerzői az öregek által használt nyelvre helyezik a hangsúlyt, de vizsgálatuk tárgyát képezi a fiatalabb korosztálybeliek nyelvhasználata is az idősebbekkel folytatott kommunikációjuk során. Kees de Bot és Sinfree Makoni a nyelvet és az öregedést pszichológiai és egyben szociolingvisztikai szempontból igyekszik feltárni. Ezzel az interaktív megközelítéssel megpróbálják elkerülni mind a pszicholingvisztika álláspontját, amely szerint az öregedésben benne rejlenek a problémák, mind a szociolingvisztika álláspontját, amelynek értelmében az öregedés problémáktól mentes.

A könyv tíz fejezetből áll. Az első hatban a nyelvvel és az öregedéssel kapcsolatos elméletekről és vizsgálati eredményekről van szó. A következő három fejezet a nyelvvel és az öregedéssel kapcsolatos három olyan kutatást mutat be, amelyeket az USA-ban élő afro-amerikaiak, dél-amerikaiak és kínaiak